

Jukka Pekkarinen johti vuosina 1996–1997 asiantuntijaryhmää, joka analysoi Suomen tulevan EMU-jäsenyyden vaikutuksia.

EMUn välitilinpäätös

Euroopan talous- ja rahaliiton perustamisesta on kulunut kohta seitsemän vuotta, ja sen pulmalliset piirteet ovat käyneet yhä ilmeisemmiksi.

Jukka Pekkarinen
Johtaja
Palkansaajien tutkimuslaitos
jukka.pekkariinen@labour.fi

Euroalueen yhteinen rahapolitiikka käynnistyi vuoden 1999 alussa. Euro tuli käteisrahana käyttöön kolme vuotta myöhemmin. Vaikka etenkin suurten rahasummien tajuaminen edellyttää meiltä monilta edelleen eurojen muuttamista ”mummonmarkkoiksi”,

olemme jokapäiväisessä elämässämme alkaneet tottua euroon. Yhteinen raha on osoittanut kätevyytensä, kun muihin euroalueen maihin matkustettaessa ei enää tarvitse kantaa huolta rahan vaihdosta ja kun hinnat siellä ovat meikäläisiin suoraan verrattavissa.

EMU-jäsenyyteen kohdistui Suomessa etukäteen pelkoja. Ensimmäisessä aallossa tapahtunut siirtymisemme euroon ymmärrettiin kyllä poliittisesti perustelluksi. Mutta huolta kannettiin siitä, miten Suomi pärjää yhteisen rahapolitiikan oloissa yksipuolisen ja EU:n ydinalueista poikkeavan tuotantorakenteensa kanssa. Kysyttiin, ymmärtävätkö työmarkkinajärjestöt uuden ympäristön palkanmuodostukselle asettamat tiukat ehdot vai kasvaako työttömyys, kun hintakilpailukyky murenee eikä devalvaation mahdollisuutta enää ole. Nämä omat pelkomme eivät ole toteutuneet.

Yllättävän pian ajankohtaiseksi ja askarruttavaksi on sen sijaan osoittautunut kysymys, jota me suomalaiset pohdimme etukäteen paljon vähemmän kuin omaa pärjäämistämme: Menestykö EMU kokonaisuutena? Kaikki jäsenmaat, etenkin euroalueen suuret maat, eivät ole sopeutuneet euro-oloihin yhtä hyvin kuin me. Talous- ja rahaliitto on taloudellisessa ja poliittisessä kriisissä. On alettu puhua jopa euroalueen hajoamisesta.

Puheet talous- ja rahaliiton repeämisestä voi panna turhan huomion tavoittelun piikkiin. On silti perusteltua esittää kriittisiä kysymyksiä euroalueen talouspolitiikasta ja sen instituutioiden toimivuudesta. Tällaisilta kysymyksiltä ei vältty Euroopan keskuspankin rahapolitiikka eikä, ennen kaikkea, jäsenmaiden finanssipolitiikkaa säätelevä vakaus- ja kasvusopimus. Yhteiseksi taustatekijäksi euroalueen talouspoliittisille vaikeuksille paljastuu talouspoliittisen koordinaation ongelma: Miten sovittaa yhteen jäsenmaiden poliittisten päätöksentekijöiden demokraattinen vastuunalaisuus taloudellisesta tilanteesta, ennen kaikkea työllisyydestä, kotimaassaan ja heidän valmiutensa sitoutua yhteisiin, koko euroalueen talouspoliittisen uskottavuuden kannalta tarpeellisiin pelisääntöihin ja rajoitteisiin. Vakaus- ja kasvusopimus ei ole osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi tähän ongelmaan.

Itse olemme pärjänneet hyvin

EMU-aika on Suomessa ollut makrotaloudellisesti vakaata. Korot ovat asetuneet ennätyskellisen alhaiselle tasolle, samoin inflaatio. Erittäin hyvä hintakilpailukykyyn taso, johon osaltaan myötävaikuttivat markan aliarvostettu muuntokurssi euroon siirryttäessä, on säilynyt. Taloudellinen kasvu on ollut meillä euroalueen nopeimpia (kuvio 1). Työttömyys on supistunut euroalueen keskitason alapuolelle (kuvio 2).

Etukäteen pelättyjä, maakohtaisten häiriöiden aiheuttamia kriisejä emme ole joutuneet EMUn oloissa kokemaan. Taloudellinen vakautemme on säilynyt, vaikka taloutemme suhdannekierto onkin poikennut muusta euroalueesta.

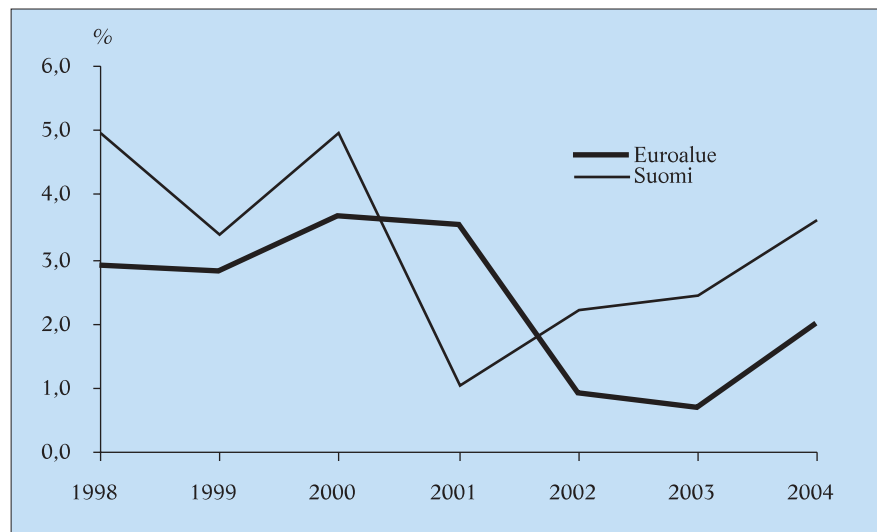
Kiitos Nokia-ilmiön koimme EMU-kauden aluksi viime vuosikymmenen lopulla, emme pelättyä negatiivista shokkia, vaan positiivisen häiriön. Taloudellinen kasvu Suomessa oli kerta luokkaa voimakkaampaa kuin yleensä euroalueella. Tämä ei kuitenkaan johtanut aiempien vuosikymmenten kaltaiseen inflaatiokierteeseen. Meillä sovittiin keskitetysti maltillisista palkan korotuksista, jotka pitivät työmarkkinoilla hyvin. Inflaatio-odotukset pysyivät rauhallisina.

EMU-ajan pelisäännöt on opittu työmarkkinoillamme hyvin. Joku voisi väittää, että työmarkkinat on pitänyt rauhallisena työttömyys, joka on edelleen poikkeuksellisen korkea. Työttömyydellä on varmaan ollut oma osuutensa. Mutta EMU-aikaa edeltäneen, vuoden 1994 liittokierroksen aikaiset palkkapaineet kielivät siitä, että palkkakierteeseen olisi viime vuosinakin ollut potentiaalia.

Vuonna 2001 alkanut kansainvälinen laskusuhdanne näkyi nopeasti myös Suomessa. Toisin kuin useimmissa Euroopan maissa työttömyys ei kuitenkaan alkanut meillä uudelleen kasvaa. Kansantalouden kasvu jatkui muuta euroaluetta nopeampana. Talouden positiivinen yleiskuva säilyi. Viime vuonna bruttokansantuotteen kasvu kohosi jo 3,6 prosenttiin.

Suomen taloudellisen tilanteen vakauteen on myötävaikuttanut ekspanssiivinen finanssipolitiikka. Rakenteellista, suhdannevaihteluiden vaikutuksesta puhdistettua julkisen talouden ylijäämää purettiin meillä veronkevennyksin ja julkisten menojen lisäyksin vuodesta 2000 vuoteen 2004 yhteensä lähes 4 prosenttia bruttokansantuotteesta vastaavalla summalla, eli noin 5 miljardilla eurolla. Tämä oli suhteellisesti

Kuvio 1.
BKT:n muutos euroalueella ja Suomessa vuosina 1998–2004.

Lähde: Eurostat.

yhtä suuri finanssipolitiikan kevennys kuin presidentti Bushin kiistellyn veronkevennys- ja varusteluohjelman vaikutus Yhdysvaltojen budjettialijäämään.

Finanssipolitiikan elvytysruiske piti yllä kotimaista kysyntää. Tähän myötävaikutti se, että meillä, toisin kuin esimerkiksi Saksassa, kotitalouksien luottamus säilyi. Kansalaiset eivät säilöneet veronkevennysten tuomaa ostovoiman lisäystä sukanvarteen, vaan kotimainen kulutus kasvoi. Kansallisen finanssipolitiikan voimin toteutettu ”sillanrakennus” kansainvälisen noususuhdanteen yli onnistui. Tällainen yrityshän oli jo ehtinyt saada kansainvälisesti huonon maineen, kun sen katsottiin johtaneen 1970-luvun alun öljykriisin jälkeen monissa maissa ojasta allikkoon. Meillä taas tällaista sillanrakennusta oli aiemmin uskallettu harvoin edes yrittää. EMU-ajan alku näyttää merkinneen, paradoksaalista kyllä, perinteisten keynesiläisten finanssipoliittisten reseptien maiminnousua Suomeen.

Näihin myönteisiin kokemuksiimme voi liittää monta varausta. Voi kysyä, onko menestyksemme juuri EMUn ansiota. Vaikka esimerkiksi Ruotsi on

jäänyt euroalueen ulkopuolelle, on taloudellinen kehitys ollut siellä suunnilleen yhtä hyvää kuin Suomessa.

Viime vuosien vertainen finanssipoliittinen elvytys ei liioin meillä enää toistune. Valtion ja kuntien talouteen on syntymässä rakenteellinen alijäämä, jota työvoiman supistuminen, veropohjan kapeneminen ja vanhusväestön määrän kasvu uhkaavat pahentaa lähivuosikymmeninä entisestään. Finanssipolitiikan pelivara pienenee.

Nämä varaukset eivät kuitenkaan vie pohjaa omalta kannaltamme myönteiseltä EMU-kokemusten ensi arviolta. Koko euroalueen näkökulmasta tehtävä arvio osoittautuu sen sijaan synkemmäksi.

Yhteinen rahapolitiikka käynnistynyt kohtuullisen hyvin

Euroopan keskuspankki on onnistunut rahapolitiikkansa käynnistämises-

sä. Teknisesti euron käyttöönotto on mennyt hyvin. EKP:n rahapoliittisen strategian täsmentämisessä on toisaalta ollut alkuhämminkiä. Kahden pilarin, rahan määrän ja inflaatiotavoitteen, varaan perustuva strategia osoittautui alkuunsa vaikeaselkoiseksi. Inflaatiota-

voitteen merkitys rahapolitiikan muotoutumisessa ja arvioinnissa onkin pikku hiljaa korostunut.

EKP:n alkuperäistä inflaatiotavoitetta, jonka tulkittiin edellyttävän hintatason kohoamisen jäämiseksi nollassa ja kahden prosentin välille vuodessa, pidettiin liian kireänä. Ni-

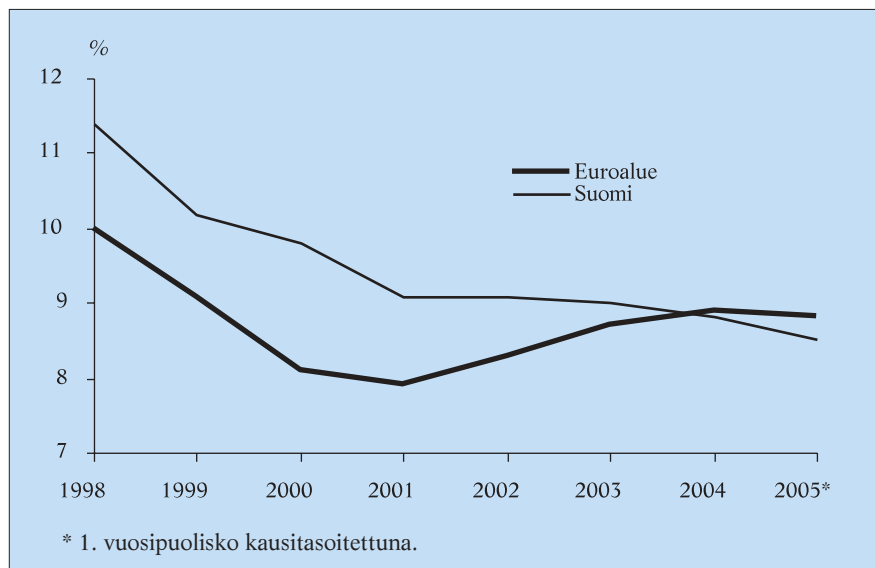
melliset hinnat ja palkat eivät käytännössä hevin alene. Kansantalouden joustavalle toiminnalle välttämätön suhteellisten hintojen muutos kävisi tällöin paremmin päinsä, jos se voisi tapahtua kohtuullisen inflaation oloissa niin, että toiset hinnat kohoavat vähän nopeammin kuin toiset. Kovin monien hintojen ei kuitenkaan tarvitsisi varsinaisesti laskea. Liian alhainen inflaatio voi aiheuttaa sen, että suhteellisten hintojen muutos estyy nimellisten hintojen jäykkyyden takia. Tämä hidastaa rakenteellista sopeutumista ja aiheuttaa työttömyyttä.

EKP on korjannut inflaatiotavoittoa. Nyt sen tavoitteleman vuotuisen inflaation tulkitaan asettuvan aiempaa kapeampaan haarukkaan aivan kahden prosentin pintaan. Mutta inflaatiotavoitetta voisi sopivan tilaisuuden tullen korjata edelleen. Rahapolitiikan pelivaraa lisäisi, ja rahapoliittinen strategia olisi helpommin ymmärrettävissä, jos EKP:n inflaatiotavoite olisi Ison-Britannian ja Ruotsin keskuspankkien tapaan selkeän symmetrinen. Inflaatio voisi tällöin liikkua tietyissä, etukäteen asetetuissa rajoissa. Inflaatiohaarukan keskikohdan olisi samalla suotavaa olla hieman nykyistä korkeammalla.

Euroopan keskuspankkia on moitittu rahapoliittisissa liikkeissään varovaiseksi ja myöhäliikkeiseksi. Vuosikym-

EMU-ajan alku näyttää merkinneen perinteisten keynesiläisten finanssipoliittisten reseptien maiminnousua Suomeen.

Kuvio 2. Työttömyysaste euroalueella ja Suomessa vuosina 1998–2005.

Lähde: Eurostat.

menen alun laskusuhdanteen alettua sen väitettiin alentavan ohjauskorkoon liian hitaasti. Tilalle tarjottiin Fedin esimerkkiä Yhdysvalloista. Kritiikki voimistui viime keväänä uudelleen. Jopa OECD vaati EKP:ta alentamaan ohjauskorkoa. Tilannetta mutkisti EKP:n näkökulmasta kuitenkin se, että taloudellinen tilanne oli euroalueen eri maissa erilainen. Suurissa jäsenmaissa, etenkin Saksassa ja Italiassa, se oli hyvin heikko, mutta monissa pienissä euroalueen maissa, samoin kuin Espanjassa, se oli taas suhteellisen hyvä. Euroalueen suurten maiden taloudelliset näkymät ovat sitä paitsi alkaneet aivan viime viikkoina kirkastua. Koron alentamista ei viime kesänä, ennen öljyn uutta hintapiikkiä, enää vaadittukaan yhtä tarkmokkaasti kuin keväällä.

EKP:n voi kaiken kaikkiaan sanoa onnistuneen rahapolitiikassaan uudeksi, monessa suhteessa ennen kokemattomissa olosuhteissa toimivaksi instituutioksi aika hyvin. Euroalueen korokonta on alhainen. EKP:n matalalla profiililla toteuttamat rahapolitiikan strategian tarkistukset ovat ottaneet huomioon esitettyä kritiikkiä.

EKP:n rahapolitiikkaan liittyy kuitenkin poliittis-institutionaalinen ongelma. Kysymys on itsenäistä rahapolitiikkaa toteuttavan itsenäisen keskuspankin sekä talouspolitiikan muita lohkoja hoitavien, yhteisten tai kansallisten, instituutioiden välisestä suhteesta. Tarve koordinoita EKP:n rahapolitiikkaa jäsenmaiden finanssipolitiikan ja rakenteellisten uudistustoimien kanssa on kiistakysymys, jonka merkitys on korostunut euroalueen taloudellisten ongelmien kärjistyksen myötä. EKP on sanoutunut irti tällaisesta koordinoimisesta ja julistautunut kapea-alaiseksi rahan arvon vartijaksi. Arvostelijat ovat taas väittäneet, että EKP sysää vastuun työttömyydestä ja muista taloudellisista vaikeuksista jäsenmaiden hallitusten

finanssipolitiikalle ja kyvyttömyydelle toteuttaa rakenteellisia uudistuksia. Tällä eristäytymisellään se vain vaikeuttaa hallitusten mahdollisuuksia huolehtia julkisen talouden tasapainosta ja toteuttaa rakenne reformeja.

Vakaus- ja kasvusopimuksen kriisi

Talouspolitiikan koordinoimien ongelmista on ollut eniten esillä finanssipolitiikka. Maastrichtin sopimus edellyttää, että yhteiseen rahapolitiikkaan osallistuvien maiden budjettialijäämä ei ylitä kolmea prosenttia bruttokansantuotteesta. Lisäksi on säädetty ns. liiallisen alijäämän menettelyä, jota sovelletaan, jos jokin jäsenmaa uhkaa rikkoa alijäämärajan. Ennen yhteisen rahapolitiikan käynnistymistä vuonna 1997 EU-maat sopivat tätä menettelyä säätävästä vakaus- ja kasvusopimuksesta. Jos jokin jäsenmaa joutuu liialliseen alijäämään eikä korjaa tilannettaan asetettuun määräaikaan mennessä, se voidaan tuomita maksamaan talletuksia, jotka myöhemmin muuttuvat peruuttamattomiksi sakoiksi. Liiallisen alijäämien välttämiseksi sopimuksessa korostetaan julkisen talouden ylijäämää keskipitkän ajan tavoitteena. Lisäksi on sovittu jäsenmaiden laatimista, EU:lle raportoitavista kansallisista vakaushjelmista.

Vakaus- ja kasvusopimus joutui viime vuonna kriisiin. Saksa ja Ranska asettuivat uhmaamaan itseensä kohdistuvaa liiallisen alijäämän menettelyä. Samalla liiallisen alijäämän menettelyn uhka alkoi koskea lähes puolta euroalueen maista. Sopimuksen soveltamisessa oli ilmennyt jo aiemmin vaikeuksia ja sen tulkintaa oli jouduttu EU:n piirissä tarkistamaan. Mutta nyt sopimus näytti ajautuneen umpikujaan. Hämmäntävää niinkään oli, että sopi-

muksen väljentämistä voimakkaimmin ajoi juuri Saksa, maa, jonka vaatimuksesta sopimus alun perin laadittiin.

EU:n valtiovarainministerit onnistuivat maaliskuussa välttämään välittömän umpikujan. Ne sopivat listasta lieventäviä tekijöitä (kuten T&K-investoinnit, EU:lle suoritettavat nettomaksut sekä eläkeuudistuksiin ja EU:n laajentamiseen liittyvät kulut), jotka voidaan liiallisen alijäämän menettelyä sovellettaessa ottaa lieventävinä tekijöinä huomioon.

Sopimuksen tulevaisuus on nyt auki. Liialliselle alijäämälle asetettu raja, kolme prosenttia bruttokansantuotteesta, on yhä voimassa, samoin velvoite korjata alijäämä määräajan kuluessa sekä tämän laiminlyönnistä seuraavan sanktion mahdollisuus.

Sopimusta lieventävien tekijöiden lista on toisaalta niin pitkä, että jäsenmaa voi halutessaan löytää kohdan johon vedota halutessaan välttää itseensä kohdistuvat sanktiot. Euroopan tuomioistuimien päätösten mukaan EU:n tuomioistuimien on sitä paitsi vahvistanut jäsenmaiden valtiovarainministereistä koostuvan neuvoston harkintavallan vakaus- ja kasvusopimuksen soveltamisessa. Suurten jäsenmaiden johtajat, esimerkiksi liittokansleri Schröder, tekivät sopimuksesta käydyn kiistan yhteydessä omalta osaltaan selväksi, että finanssipolitiikka on jäsenmaiden asia.

Johtopäätös on, että vakaus- ja kasvusopimukseen sisältyvien sakkujen käyttö on poissa näköpiiristä. Sopimusta on nyt pidettävä lähinnä poliittisena asiakirjana. Sen vastainen asema riippuu siitä, miten vakavissaan jäsenmaat sitoutuvat finanssipolitiikan yhteiseen arviointi- ja koordinoitijärjestelmään ja minkä painon kansallisessa päätöksenteossaan ne saamilleen arvioinneille, suosituksille ja poliittisille painostustoimille antavat.

Kansallisella finanssipolitiikalla keskeinen rooli

Euroalueelle luonteavassa talouspolitiikassa työnjaossa finanssipolitiikka on ensisijaisesti kansallista. Yhteisessä ra-

EKP:n rahapolitiikan pitäisi tukea talouden rakennemuutosta määrittelemällä inflaatiota-voitteensa nykyistä korkeammaksi ja symmetriseksi.

hapolitiikassa ei voida näet ottaa huomioon taloudellisen tilanteen eroja eri jäsenmaiden välillä. Tästä syystä on luonnollista, että jäsenmaat käyttävät kansallista finanssipolitiikkaa korjatakseen oman taloudellisen tilanteensa poikkeamia euroalueen keskimääräisestä. Tämä on myös koko euroalueen etu, koska jäsenmaat voivat omaa kansantalouttaan vakauttavien finanssipoliittisin toimin estää häiriön leviämistä muihin euromaihin. Yhteinen rahanpolitiikka lisää sitä paitsi kansallisen finanssipolitiikan tehokkuutta. Korkokanta näet määryytyy koko euroalueen tasolla eikä se reagoi, ei ainakaan pienen maan tapauksessa, kansalliseen finanssipolitiikkaan.

Vakaus- ja kasvusopimuksen tulkinnan kuu-luisikin siis olla sillä tavalla joustavaa, että sil-

lä ei estetä finanssipolitiikan perustelua käyttöä maakohtaisten suhdanneongelmien lievittämiseen. Neuvostossa tapahtunut sopimuksen tulkinnan väljentäminen oli tästä näkökulmasta ymmärrettävää.

Asian ymmärtämiseksi voi pohtia vähän tarkemmin Saksan tapausta. Saksan budjettikriisi on viime vuosien huonon taloudellisen kehityksen, ei holtittoman finanssipolitiikan seuraus. Samat OECD:n arviot, jotka osoittavat esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Suomen keventäneen julkisen talouden tulo- ja menoperusteita useita prosenttiyksiköjä BKT:sta vastaavalla määrällä, osoittavat Saksan osalta finanssipolitiikan lievää kiristymistä vuodesta 2001 vuoteen 2004. Se, että budjettialijäämä on Saksassa kasvanut, vaikka itse päätösperäistä finanssipolitiikkaa on kiristetty, on johtunut siitä, että taloudellinen kasvu on jäänyt maassa näinä vuosina olemattomaksi. Budjettialijäämän pitäminen vakaus- ja kasvusopimuksen säätämällä tasolla olisi edellyttänyt finanssipolitiikan kiristämistä vielä enemmän – ja todennäköisesti

vielä heikompaa taloudellista kehitystä ja vielä korkeampaa työttömyyttä kuin Saksassa nyt on toteutunut.

Saksan finanssipolitiikkaa arvioitaessa on otettava myös huomioon, että maassa on toimeenpantu monia rakenteellisia uudistuksia sosiaaliturvajärjestelmässä sekä työvoima- ja hyödyke-

markkinoilla. Rakenteelliset uudistukset ovat heikentäneet taloudellista tilannetta lyhyellä ajalla. Inflaatio on ollut Saksassa alhainen, ja maan hinta-

kilpailukyky on parantunut EMU-kaudella kymmenisen prosenttia. Saksasta on tullut maailman suurin vientimaa, ja sen ulkomaankauppa on vahvasti ylijäämäinen.

Olisikin ollut huonoa talouspolitiikkaa, jos Saksaa olisi huonojen taloudellisten olosuhteitten lisäksi rangaistu vakaus- ja kasvusopimuksen alijäämärajan ylityksestä rap-

sahaneella sakolla. Se olisi painanut Saksaa vain entistä syvemmmälle taloudellisten ja poliittisten vaikeuksien suohon. Vakaus- ja kasvusopimuksen tulkinnan on oltava sillä tavalla joustavaa, että sillä ei estetä finanssipolitiikan perustelua käyttöä maakohtaisten suhdanneongelmien lievittämiseen.

Julkisen talouden kestävyys yhteisenä intressinä

Mutta jäsenmaiden finanssipolitiikkaan liittyy myös euroalueen yhteinen intressi. On näet rahaliiton kaikkien jäsenmaiden yhteisen edun mukaista, että jokainen jäsenvaltio pitää oman julkisen taloutensa kestäväällä pohjalla. Niiden yhteisessä intressissä on estää sellainen tilanne, jossa jonkin rahaliiton jäsenmaan julkisen velan bruttokansantuoteosuus alkaa kierteenomaisesti, vuodesta toiseen ja suhdannekuopasta toiseen, kasvaa. Jos rahoitusmarkkinoilla leviää käsitys, että kyseinen valtio ei enää pysty huolehtimaan omis-

ta vastuistaan, syntyy paniikki, jonka seurauksena korot nousevat koko euroalueella. Euron kurssi heikkenee. Inflaatio kiihtyy.

Tällaisen epäluottamuksen kierteen estäminen edellyttää finanssipolitiikan koordinaatiota euromaiden välillä. Tämä on vakaus- ja kasvusopimuksen perustelu. Euroopan keskuspankilta, samoin kuin toisilta jäsenmailta, on Maastrichtin sopimuksessa tosin kielletty toisen, velkojensa kanssa vaikeuksiin joutuneen hallituksen rahoittaminen. Kiellolla pyritään siihen, että yksittäisen jäsenmaan velanhoidon vaikeudet heijastuisivat rahoitusmarkkinoilla sen omien velkapapereiden luottoriskin kasvuna. Tällä tavalla markkinat voisivat toimia hälytys-signaalina. Mutta markkinoilla on taipumus reagoida liian myöhään – ja silloin myös liian rajusti. Vakaus- ja kasvusopimuksen edellyttämän koordinaation on tarkoitus toimia ennalta ehkäisevästi.

Julkisen talouden kestävyys riippuu monesta eri tekijästä, joiden arviointi on vaikeaa. Arviointia ei voi kiteyttää yhteen tiettyyn, kaikille maille sopivaan alijäämärajaan. Alle kolmeen prosenttiin bruttokansantuotteesta jäävä budjettialijäämä ei ole välttämätön, ei myöskään riittävä ehto julkisen talouden kestävyydelle. Julkisen talouden kestävyyttä arvioitaessa on otettava kantaa sellaisiin, ehkä vasta kaukana-kin tulevaisuudessa realisoituihin muutuksiin kuin kansantalouden pitkän ajan kasvuvauhti, vastainen korkokehitys, julkisten menojen kasvunäkymät sekä poliittisesti ja taloudellisesti hyväksyttävä veroaste.

Neuvoston äskettäin päättämässä uudistuksissa painotetaan aiempaa enemmän nimenomaan julkisen talouden kestävyyskohdistuvaa yhteistä intressiä. Mutta ratkaisevaa jatkossakin on, miten jäsenmaat ottavat huomioon tämän intressin omassa, kansallisessa päätöksenteossaan. Tämä yhteisen intressin välittymisen ongelma nostaa esille EU:n poliittisen koheesion heikkoudet finanssipolitiikan koordinaation esteenä.

Vakaus- ja kasvusopimuksella ei pitäisi estää kansallisen finanssipolitiikan perustelua käyttöä suhdannevaihteluiden tasaukseen.

Jukka Pekkarisen mielestä talouspoliittisen kokonaisstrategian puute on pahentanut euroalueen umpikujaa. Poliittisen sitoutumisen yhteiseen strategiaan tulisi tapahtua valtiopäämiesten tasolla.

Finanssipolitiikan koordinaatio pohjimmiltaan poliittinen ongelma

Ennen Suomen EMU-ratkaisua meillä kiisteltiin yhteisen valuutan poliittisista seuraamuksista. Toiset olivat sitä mieltä, että rahaliiton jäsenyys merkitsee askelta liittovaltion suuntaan. Yhteinen rahapolitiikka ja yhteinen keskuspankki tarvitsevat vastapainokseen tehokkaan poliittisen yhteisön.

Toiset puolestaan kiistivät, että EMU-jäsenyydellä sinänsä olisi merkittäviä poliittisia vaikutuksia. Heidän mielestään yhteiseen rahapolitiikkaan siirtymisessä oli kysymys yhdestä, selvästi rajatusta toimivallan siirrosta jäsenmailta yhteisötason itsenäiselle elimelle, EKP:lle. Yksittäisen jäsenmaan talouspolitiikan kannalta muutos olisi pitkälti verrattavissa siirtymiseen kiinteään valuuttakurssiin. Rahapolitiittinen autonomia menetettäisiin. Tämän vastapainoksi finanssipolitiikan merkitys ja teho kasvaisivat.

Lukeuduin itse niihin, jotka vähätelivät talous- ja rahaliiton poliittista ulottuvuutta. Kokemus EMUn toiminnas-

ta osoittaa jo nyt, että tätä käsitystä on syytä tarkistaa. Talous- ja rahaliitolla on poliittinen ulottuvuus, jota etukäteen aliarvioitiin.

Kysymys on siitä, että rahaliiton jäsenmailla on joukko sellaisia yhteisen intressin asioita, joita niiden kuuluu omassa kansallisessa päätöksenteossaan vaalia. Jos jäsenmaat eivät piittaa tästä, ajautuu yhteinen raha ennen pitkää ongelmiin.

Julkisen talouden kestävydestä huolehtiminen on keskeinen yhteisen intressin asia. Jäsenmaiden sitoutumisen kestävään finanssipolitiikkaan pitäisi olla sitä suuremmalla syyllä itsestään selvää, kun solidi julkinen talous on myös niiden omassa, kansallisessa intressissä. Jos näet julkinen talous ei ole kestäväällä pohjalla, siirtää yhteiskunta julkisen talouden ylläpidon rasisusta kohtuuttomassa määrin tulevien sukupolvien harteille. Ennen pitkää tämä johtaa repivään sukupolvien väliseen konfliktiin.

On kuitenkin merkkejä siitä, että jäsenmaiden poliittiset johtajat ovat valmiita käyttämään lyhytnäköisesti hyväkseen niitä tilapäisesti väljempää kan-

sallisen finanssipolitiikan reunaehtoja, joita yhteinen raha, yhteinen, aiempaa alempi korkokanta, yhteinen valuuttakurssi – ja myös vakaus- ja kasvusopimus – näyttävät antavan. Tästä tarjooa esimerkin Italian tapaus.

Pitkien korkojen alentuminen EMU-jäsenyyden myötä on helpottanut suuresti Italian valtion suuren velkataakan hoitoa. Maa pääsi lisäksi rahaliittoon mukaan selvästi aliarvostetulla valuuttakurssilla. Se näyttää kuitenkin syöneen nämä kummilahjansa nopeasti. Italian hintakilpailukyky on murentunut. Korkomenoista ja suhdannevaihteluista puhdistettu, hallituksen omista päätöksistä riippuvainen budjettialijäämä on kasvanut EMU-kaudella yli kolmea prosenttiyksikköä bruttokansantuotteesta vastaavalla määrällä. Julkisen velan BKT-osuus on kääntynyt – yli 100 prosentin tasolla – uudelleen nousuun. Vakaus- ja kasvusopimuksen alijäämäraja on ylittynyt korkojen laskun tuoman hengähdystauon jälkeen.

Yhteisen strategian ongelma

Vakaus- ja kasvusopimuksesta, samoin kuin EU:n perustuslakiehdotuksesta, käytyjen kiistoja yhteydessä on käynyt ilmi, että kansallisessa politiikassa on vaikea välttää houkutusta tehdä EU:sta ja sen piirissä toimivista yhteisistä instituutioista syntipukki oman maan ongelmille. Poliittisten johtajien joukossa esiintyy kaksinaamaisuutta, kun he asettuvat kotimaisilla areenoilla vastustamaan sellaisia velvoitteita, joita he ovat itse olleet EU:ssa hyväksymässä. Valtiovarainministerit saattavat tuntea Ecofinissä aitoa yhteishenkeä kantaessaan huolta julkisen talouden kestävydestä jäsenmaissa. Mutta tämä yhteiseen hiileen puhaltamisen henki ei ulotu suurten jäsenmaiden valtiopäämihiin.

Pienille maille ulkoisten rajoitteiden, yhteisten pelisääntöjen ja koordinaation hyväksyminen sekä asettuminen niiden tueksi myös kotimaisessa politiikassa on luontevampaa kuin suu-

rille. On tuskin sattuma, että pienet maat ovat myös menestyneet viime vuosina taloudellisesti paremmin kuin suuret.

EU:n nostamista syntipukiksi helpottaa unionin piirissä toimivien yhteisten instituutioiden eristäytyneisyys. Nämä, laajan itsenäisen toimivallan saaneet ja suorasta poliittisesta vastuusta vapaat toimielimet tyytyvät taloudellisten ongelmien edessä heristelemään sormeaan kansallisille poliittisille päättäjille, joilla taas on omassa talouspolitiikassaan käytettävissään huonot kortit. Esimerkiksi Euroopan keskuspankki näkee Euroopan työttömyyden pelkääntään rakenteellisena, rahapolitiikasta riippumattoman ongelmana. Se on vaatinut myös vakaus- ja kasvusopimuksen piiruntarkkaa noudattamista. Rahapolitiikka taas on rajautunut inflaatiotavoitteen varjelemiseksi. Euroalueen sisäisten inflaatiopaineiden väistyttyä rahapolitiikan seuraamisesta on tullut tylsää puuhaa.

Taluspoliittisen kokonaisstrategian puute on pahentanut euroalueen umpikujaa. Hidas tuottavuuden kasvu on korostanut rakenteellisten uudistusten tarvetta. Korkea työttömyys ja heikot kasvunäkymät ovat toisaalta ruokki-neet ihmisissä muutoksen pelkoa ja heikentäneet kotimaisen kysynnän kasvua. Budjettialijäämien paisuminen on kaventanut finanssipoliittisen pelivaran olemattomiin. Inflaatiotavoitteeseen kiinni naulautunut rahapolitiikka ei ole tuonut helpotusta taloudelliseen tilanteeseen.

Euroalue tarvitsee nyt yhteistä, yleisön luottamusta vahvistavaa taluspoliittista strategiaa taloudellisen kasvun voimistamiseksi, työttömyyden alentamiseksi ja julkisen talouden kestävyuden turvaamiseksi. Rahapolitiikka ja finanssipoliitiikka tulisi sovittaa nykyistä paremmin yhteen. Kevyenä pysyvän, investointeja ja kasvua tukevan rahapolitiikan vastapainoksi jäsenmaiden finanssipoliitiikka voitaisiin vastaavasti kiristää. Näin euroalueen maat voisivat parhaiten varautua väestön vanhenemisen asettamiin haasteisiin. Poliittisen

sitoutumisen yhteiseen taluspoliittiseen strategiaan tulisi tapahtua valtionpäämiesten tasolla. Sitoutuminen ei saisi liioin jäädä pelkiksi korulauseiksi, kuten Lissabonin strategian osalta näyttää tapahtuneen.

Yhteisen strategian luominen edellyttää myös rahapolitiikan tukea. EKP:n olisi tulkittava rahapolitiittista strategiaansa nykyistä väljemmin. Tämän ei tarvitsisi vaarantaa keskuspankin inflaatiotavoitteen uskottavuutta. Kun euroalueella ei ole sisäisiä inflaatiopaineita, on rahapolitiikassa mahdollista antaa vakaan rahan arvon ohella aiempaa enemmän painoa kokonaistaloudellisen tasapainon, kasvun ja työllisyyden vahvistamiselle. Liiallinen puhdasoppiisuus inflaatiotavoitteen tulkinnassa voi jatkossa olla haitaksi EKP:n oman aseman kannalta, taloudellisesta kasvusta ja työllisyydestä puhumatta-kaan. ■